

Zdravotnický pracovník má právními předpisy stanovenou povinnost oznámit určité skutečnosti příslušným orgánům. Některé jsou zde vyjmenovány, další se týkají jen mimořádných událostí (např. volby a jiné „katastrofy“). Přestože se jedná o skutečnosti, které se psychiatr dozvěděl při výkonu svého povolání, prolamuje oznamovací povinnost zásadu mlčenlivosti. Povinnost oznámení není závislá na přání pacienta. Obvyklá a doporučená forma vyhovění oznamovací povinnosti je písemná, kopie se zakládá do zdravotnické dokumentace. Nesplnění oznamovací povinnosti může být sankcionováno jako správní delikt (v tom případě je odpovědné zdravotnické zařízení, což je zaměstnavatel, nejde-li o samostatně působícího lékaře) nebo jako přestupek, pokud odpovědnou osobou za nesplnění určité povinnosti je fyzická osoba, v tomto případě zdravotník. Pouze neoznámení a nepřežehnutí jistých trestných činů je trestným činem, za který odpovídá zdravotník sám (dle současné právní úpravy se trestného činu může dopustit pouze fyzická osoba).

PRÁVNÍ PROBLEMATIKA V PSYCHIATRII

Oznamovací povinnosti psychiatrů

Psychiat. pro Praxi, 2007; 8(6): 279–281

- **§ 191a zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů a § 24 zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů:** Pokud dojde k převzetí nemocného do ústavní péče bez jeho písemného souhlasu, je nutno tuto skutečnost oznámit do 24 hodin soudu, v jehož obvodu se ústav nachází. Důvody a postupy převzetí do ústavní péče bez souhlasu nemocného budou podrobně rozebrány v samostatném díle o výkonech a hospitalizaci bez souhlasu.
- **§ 10 vyhl. č. 277/2004 Sb., o stanovení zdravotní způsobilosti k řízení motorového vozidla** ukládá tuto oznamovací povinnost pro každého lékaře. Pokud řidič získal na základě dosavadních právních předpisů řidičské oprávnění a lékař zjistí nebo získá podezření, že jeho zdravotní způsobilost k řízení motorového vozidla neodpovídá zdravotní způsobilosti podle této vyhlášky, upozorní písemně na tuto skutečnost řidiče a posuzujícího lékaře, pokud je mu znám. **Zákon č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích** stanovuje, že zdravotní způsobilost k řízení motorového vozidla posuzuje posuzující lékař, což je registrující praktický lékař nebo lékař závodní preventivní péče (nebo kterýkoli praktický lékař u osoby, která nemá výše uvedené lékaře).

Pouze posuzující (praktický) lékař tedy může oznámit zdravotní nezpůsobilost k řízení motorového vozidla příslušnému obecnímu úřadu, který vede evidenci řidičských oprávnění. Jako psychiatři máme povinnost informovat o tom písemně pacienta a posuzujícího lékaře, pokud je nám znám. Nesmíme tedy informovat úřady bez souhlasu pacienta. Dříve podle směrnice MZ č. 8/1986 Ú. v. ČSR, pro posuzování zdravotní způsobilosti k řízení motorových vozidel, trolejbusů a tramvají měli zdravotníci hlásit

dopravnímu inspektorátu Policie ČR, že pacient není způsobilý řídit motorové vozidlo. Tato směrnice byla jednak zrušena přijetím vyhlášky č. 277/2004 Sb., a jednak zákon o péči o zdraví lidu upravující zachování povinné mlčenlivosti zdravotníků měl vždy vyšší právní sílu než tato směrnice. Ani v současnosti sdělení informací neupravuje zákon, ale vyhláška, na informace sdělované praktickému lékaři však lze vztáhnout § 67b odst. 13 zákona o péči o zdraví lidu, který nám ukládá povinnost „při změně ošetřujícího lékaře předat nově zvolenému lékaři všechny informace potřebné pro zajištění návaznosti zdravotní péče,“ (propuštění z nemocnice je vždy provázeno změnou ošetřujícího lékaře z ústavního na praktického).

Příloha k výše uvedené vyhlášce stanoví dlouhou řadu poruch vylučujících nebo podmiňujících způsobilost k řízení motorových vozidel, jako např. poruchy zraku, sluchu, pohyblivosti, arytmie, infarkty, epilepsie aj.

Z psychiatrických diagnóz vylučují způsobilost zejména závislosti, opakované akutní intoxikace, zneužívání látek nebo pravidelné užívání látek (léčiv) snižujících bezpečné řízení; demence, amnestický syndrom, organické poruchy osobnosti a chování, nespecifické organické (symptomatické) duševní poruchy, schizofrenie, schizotypní porucha, akutní a přechodné psychotické poruchy, schizoafektivní poruchy, trvalé duševní poruchy s bludy, indukované poruchy s bludy, jiné psychotické poruchy ve stadiu akutním, při znovuobjevení příznaků této nemoci a při jejich přetrvávání; mentální retardace, pervasivní vývojové poruchy. Příloha také jmenuje stavy, u nichž lze zdravotní způsobilost uznat jen po odborném vyšetření, např. neakutní psychózy, některé organické poruchy (delirium) v anamnéze, postencefalický syndrom, závažné neurotické, osobnostní a behaviorální poruchy. Za bezpečné abstinenci

období se považuje důsledná trvalá nezpochybněná abstinence trvající alespoň 2 roky, vyplývající ze závěrů příslušného odborného lékaře.

- **§ 20 odst. 4 zákona č. 119/2002 Sb., o zbraňích:** Každý lékař, který zjistí nebo nabude odůvodněné podezření, že držitel zbrojního průkazu trpí nemocí, vadou nebo stavem, který vylučuje nebo omezuje držení nebo nošení zbraně, poučí jej o této skutečnosti a oznámí ji bezodkladně posuzujícímu lékaři. To je praktický lékař, který posuzoval způsobilost a při zjištění její ztráty zasílá policii nový posudek. Právní úprava zdravotní způsobilosti držení zbraně je tedy obdobná jako k řízení motorových vozidel. Prováděcím předpisem je vyhláška MZ č. 493/2002 Sb., o posuzování zdravotní způsobilosti k vydání nebo platnosti zbrojního průkazu. I zde jsou vyjmenovány stavy omezující zdravotní způsobilost. Mimo poruch uvedených výše u způsobilosti k řízení motorových vozidel jsou to i afektivní poruchy, poruchy psychomotoriky, soustředění, sebehodnocení, paměti, sociálního přizpůsobení, agresivita vč. sebepoškozování, nepřizpůsobivost atd. Psychiatr tedy nesmí hlásit takovou nezpůsobilost přímo policii, ale posuzujícímu lékaři – pochopitelně pokud je mu znám a pokud se vůbec dozví, že daný pacient je držitel zbrojního průkazu.

- **§ 168 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů,** popisuje skutkovou podstatu trestného činu **neoznámení trestného činu:** Kdo se hodnověrným způsobem dozví, že jiný spáchal trestný čin vlastizrady, rozvracení republiky, teroru, teroristického útoku, záškodnictví, sabotáže, vyzvědačství, ohrožení utajované informace, porušování předpisů o nakládání s kontrolovaným zbožím a technologiemi, porušování předpisů o zahraničním obchodu, padělání

a pozměňování peněz, porušování mezinárodních sankcí, neoprávněného nakládání s osobními údaji (dle § 178 odst. 3 tr. zákona), účasti na zločinném spolčení, obecného ohrožení, ohrožení bezpečnosti letadla a jeho zavlčení do ciziny, týrání svěřené osoby, vraždy, genocidia, používání zakázaného bojového prostředku a nedovoleného vedení boje a jiné ... a takový trestný čin neoznámi bez zbytečného odkladu státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta. Není trestný, kdo by oznámením uvedl sebe nebo osobu blízkou v nebezpečí smrti, ublížení na zdraví, jiné závažné újmy nebo (až na výjimky) trestního stíhání.

Jedná se tedy o obecnou povinnost oznámit trestný čin, který se již stal, s výjimkou pro advokáty při výkonu advokacie a duchovní při výkonu zpovědi. Psychiatři ani psychologové oznamovací povinnosti zbaveni nejsou. Nesplnění oznamovací povinnosti je trestným činem, za který zodpovídá sama fyzická osoba (psychiatr), stejně jako v následujícím případě:

- **§ 167 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů**, popisuje trestný čin **nepřekážení trestného činu**: Kdo se dozví, že jiný připravuje nebo páchá trestný čin vlastizrady, rozvracení republiky, teroru, teroristického útoku, záškodnictví, sabotáže, vyzvědačství... pozměňování peněz, nedovoleného překročení státní hranice, porušování mezinárodních sankcí, neoprávněného nakládání s osobními údaji, obecného ohrožení, ohrožení bezpečnosti vzdušného dopravního prostředku a civilního plavidla, zavlčení vzdušného dopravního prostředku do ciziny, nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů, týrání svěřené osoby, vraždy, loupeže, braní rukojmí, znásilnění, pohlavního zneužívání, krádeže dle § 247 odst. 4 tr. zákona (to jsou případy, jedná-li minimálně o 5 000 000 Kč), zpronevěry, podvodu, pojistného podvodu, úvěrového podvodu, podílnictví, legalizace výnosů z trestné činnosti, genocidia, válečné krutosti... a spáchání nebo dokončení takového trestného činu nepřekazí, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta; stanoví-li tento zákon na některý z těchto trestných činů trest mírnější, bude potrestán oním trestem mírnějším. Není trestný, kdo nemohl čin překazit bez značných nesnází nebo aniž by sebe nebo osobu blízkou uvedl v nebezpečí smrti, ublížení na zdraví, jiné závažné újmy nebo (až na výjimky) trestního stíhání.

Jedná se opět o obecnou povinnost překazit trestný čin, což lze i včasným oznámením státnímu zástupci či policejnímu orgánu. Mezi trestnými činy, které máme povinnost oznámit, nejsou trestné činy jako např. ublížení na zdraví, násilí proti skupině obyvatel

a jednotlivci, omezování osobní svobody, výtržnictví, ohrožení pod vlivem návykové látky, maření výkonu úředního rozhodnutí (např. v podobě útoku z ochranného léčení), krádeže a další majetkové trestné činy, účast na sebevraždě – všech vyjmenovaných činů se pacienti naší léčebny v minulých měsících dopustili. Když se těchto činů naši pacienti dopustí a my se o tom dozvíme v souvislosti s naším povoláním, musíme zachovat mlčenlivost stanovenou zákonem a bez souhlasu pacienta to nesmíme oznámit. Pro úplnost i opačný právní názor, a to stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství publikované v judikatuře Ústavního soudu (Vykl. 7/2005): „Povinnost mlčenlivosti zdravotnických pracovníků je prolomena povinností státních orgánů oznamovat trestné činy podle § 8 odst. 1 věta druhá tr. řádu.“ Avšak málokteré zdravotnické zařízení je státním orgánem...

- **zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů**, stanovuje povinnost zdravotnického zařízení, resp. lékaře oznámit zdravotní pojišťovně, je-li poškození zdraví léčeného pojištěnce zaviněno protiprávním jednáním fyzické či právnické osoby. Účelem je umožnit pojišťovně zpětně vymáhání nákladů na léčbu pacienta.
- **zákon č. 100/1998 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů**, stanoví povinnost zdravotnického zařízení oznámit orgánu sociálního zabezpečení přerušení či ukončení poskytování ústavní péče pro osamělé občany, kteří vzhledem ke svému zdravotnímu stavu se neobejdou bez cizí pomoci a zůstávají po skončení léčení ve zdravotnickém zařízení.
- **zákon č. 379/2005 Sb. k ochraně před škodami způsobenými tabákem, alkoholem, návykovými látkami** stanovuje zachytňovací stanici tyto oznamovací povinnosti:
 1. přijetí každé osoby oznámit jejímu praktickému lékaři
 2. přijetí osoby mladší 18 let oznámit současně i zákonnému zástupci (popřípadě jiné osobě odpovědné za výchovu) a orgánu sociálně-právní ochrany dětí
 3. přijetí osoby se změněnou způsobilostí k právním úkonům, tj. omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům, oznámit opatrovníkovi.
- **zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů**: Pokud lékař zdravotnického zařízení vyšetřuje dítě, které požívá alkohol či jiné návykové látky, či je zřejmé, že rodiče neplní povinnosti, nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti nebo na dítěti byl spáchán trestný čin ohrožující jeho život, lidskou důstojnost, mravní vývoj, je zdravotnické zařízení povinno tuto skutečnost oznámit příslušnému

orgánu sociálně-právní ochrany dětí, kterým je obecní úřad obce s rozšířenou působností. Při plnění této oznamovací povinnosti se nelze dovolávat povinnosti zachovávat mlčenlivost zdravotníků podle zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů.

Rovněž ze zákona o sociálně-právní ochraně dětí vyplývá povinnost zdravotnického zařízení oznámit orgánu sociálně-právní ochrany dětí skutečnost, že matka dítě po narození opustila a zanechala je ve zdravotnickém zařízení.

- **zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, ve znění pozdějších předpisů** stanoví povinnost oznámit matričnímu úřadu do 3 pracovních dnů, že ve zdravotnickém zařízení došlo k ukončenému porodu. Tato oznamovací povinnost přísluší lékaři, který porod dítěte vedl. Nebyl-li porod ukončen ve zdravotnickém zařízení, oznámí narození lékař, který jako první poskytl při porodu zdravotní péči.¹
- **zákon č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství**, stanovuje, že pokud je těhotenství přerušeno ženě ve věku 16–18 let, oznamuje se tato skutečnost jejímu zákonnému zástupci (rodič, poručník nebo osvojitel), nebo osobě, které je svěřena do výchovy. Ve věku pod 16 let zákrok bez souhlasu zákonného zástupce nelze provést.
- **zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, ve znění pozdějších předpisů**, stanoví povinnost oznámit hygienické službě neobvyklé reakce na očkování, výskyt nosičů viru hepatitidy B, C, HIV, osobu vylučující choroboplodné zárodky břišního tyfu a paratyfu a změny údajů nosičů, dále infekční onemocnění vyjmenovaná ve vyhlášce č. 195/2005 Sb., úprava podmínek předcházení vzniku a šíření infekčních onemocnění (např. TBC, syfilis, kapavka, hromadné zavšivení, kožní zánětlivá a myotická onemocnění...), podezření na toto onemocnění, dále pozitivní mikrobiologické nálezy původců alimentárních onemocnění, markery virových hepatitid a pozitivní sérologické vyšetření na infekční onemocnění.
- **vyhl. č. 11/1988 Sb., o povinném hlášení ukončení těhotenství, úmrtí dítěte, úmrtí matky**,

¹ Nedošlo-li k oznámení podle výše uvedených pravidel, narození je povinen oznámit matričnímu úřadu jeden z rodičů, popřípadě jeho zákonný zástupce, nebo soudem ustanovený opatrovník. Pokud ani takto nebyl matriční úřad informován, narození je povinná oznámit matričnímu úřadu fyzická osoba, která se o narození dozvěděla. Oznámení je třeba učinit nejpozději do 3 pracovních dnů od narození dítěte. Matka učiní oznámení nejpozději do 3 pracovních dnů od okamžiku, kdy je schopna oznámení učinit. Fyzická osoba učiní oznámení do 3 pracovních dnů ode dne, kdy se o narození dozvěděla.

stanoví povinnost oznámit matričnímu úřadu a dalším institucím, že ve zdravotnickém zařízení došlo k narození mrtvého dítěte či k úmrtí dítěte do 7 dnů po porodu nebo k úmrtí matky.

– **vyhl. č. 19/1988 Sb., o postupu při úmrtí a o pohřebnictví**, stanovuje zdravotnickému zařízení, resp. lékaři 3 okruhy oznamovacích povinností:

1. Pokud je důvodné podezření, že k úmrtí došlo trestným činem či sebevraždou, je nutné tuto skutečnost oznámit též Policii ČR.
2. Jestliže dojde k úmrtí, je nutné, aby tato skutečnost byla bezodkladně oznámena matričnímu úřadu na listu o prohlídce mrtvého.
3. Pokud je důvodné podezření, že úmrtí bylo způsobeno přenosnou nemocí, oznámí se tato skutečnost také orgánu hygienické služby a po konzultaci s tímto orgánem zajistí provedení základních protiepidemických opatření.

– **vyhl. č. 31/1993 Sb., o posuzování zdravotní neschopnosti pro účely sociálního zabezpečení** stanovuje, že lékař, který uznal pracovní neschopnost, je povinen oznámit správě sociálního zabezpečení porušení léčebného režimu, pokud jej zjistil.

A nakonec spíše „poučovací“ než oznamovací povinnost:

§ 23 odst. 1 zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění novelizovaném zákonem č. 11/2007 Sb., stanovuje lékaři povinnost informovat pacienta, popř. další osoby jím určené. Není stanoveno (a zatím ani nijak zavedeno), jakým způsobem by měl zdravotník informovat ony osoby jím určené, pokud nejsou přítomny. Dále nám tato novelizace zákona dává oprávnění (nikoli povinnost) sdělit pacientovým blízkým, popř. členům jeho domácnosti, informace nezbytné pro zajištění jejich zdraví nebo péče o pacienta:

– § 23 odst. 1: *Zdravotnický pracovník způsobilý k výkonu příslušného zdravotnického povolání informuje pacienta, popřípadě další osoby*

(podle § 67b odst. 12 písm. d), o účelu a povaze poskytované zdravotní péče a každého vyšetřovacího nebo léčebného výkonu, jakož i o jeho důsledcích, alternativách a rizicích. Jestliže to zdravotní stav nebo povaha onemocnění pacienta vyžadují, je zdravotnický pracovník oprávněn sdělit osobám blízkým pacientovi (dle § 116 občanského zákoníku) a členům jeho domácnosti (§ 115 občanského zákoníku) též informace, které jsou pro ně nezbytné k zajištění péče o tohoto pacienta nebo pro ochranu jejich zdraví. V případě, kdy pacient vyslovil zákaz poskytování informací, lze informace sdělovat pouze se souhlasem pacienta.

Pro úplnost: zákonné zástupce osob nezletilých (rodiče, osvojitelé či poručníci) a zbavených způsobilosti k právním úkonům (soudem ustanovený opatrovník) informujeme vždy v plném rozsahu, jako by to byl sám pacient. Právní zástupci (advokáti) nemají z toho titulu právní nárok na žádné informace – nyní je ovšem může pacient určit jako osobu, která může být informována o jeho zdravotním stavu.

Komplikované povinnosti poučovat osoby určené pacientem, umožnit jim nahlížet do dokumentace a pořizovat jim kopie (zbavené údajů o třetích osobách a léčbě psychologickými prostředky) budou probrány podrobně v díle o zdravotnické dokumentaci.

Kauzy:

- *Stížnost proti psychiatrovi PL Bohnice, který vystavil bez souhlasu pacienta zprávu o jeho nezpůsobilosti řídit motorová vozidla, byla vyhodnocena jako oprávněná (naštěstí šlo o stížnost, nikoli trestní oznámení).*
- *Držení zbraně při akutním přijetí do léčebny není totéž, co držení zbrojního oprávnění – zdravotníci nejsou oprávněni zbraň odebrat, to mohou jen přivolání příslušníci Policie ČR.*
- *Psychiatři si často kladou otázku, jaký trestný čin mají povinnost oznámit a zda to vůbec činit.*

Např. nedovolenou výrobu a držení omamných a psychotropních látek máme povinnost přezkoušet, nikoli však dodatečně oznamovat. Oznamovací povinnost by nastala, kdyby nám pacient např. sdělil, že bude i nadále vyrábět nebo přechovávat omamné a psychotropní látky. Oznámením však psychiatr ztrácí důvěru pacienta. Musí navíc poměrně přesně určit právní kvalifikaci trestného činu, zda se jedná o trestný čin spadající pod výčet trestných činů uvedených v ustanovení § 168 trestního zákona (což mu nenáleží), a též hodnověrnost pacienta.

- *I ke zřejmým sebevraždám vždy voláme Policii ČR, opačný postup se ukázal jako velmi rizikový, neboť až nařízená pitva provedená lékařem specializovaným na soudní lékařství může potvrdit či vyvrátit závěr o spáchané sebevraždě.*

Oznamovací povinnosti, které ne vždy lze v praxi dostát:

- *poškození zdraví pacienta zaviněné protiprávním jednáním (sebepoškození)*
- *oznámení, že psychiatrická ústavní péče splnila účel a čeká se na umístění pacienta v ústavu sociální péče*
- *informování lékaře, který uznal pracovní neschopnost pacienta, o porušení léčebného režimu pacientem*
- *oznámení orgánu péče o dítě, že u dítěte (tj. pod 18 let) je podezření na požívání alkoholu či jiné návykové látky.*

MUDr. Jiří Švarc, Ph.D.

Psychiatrická léčebna Bohnice
Ústavní 91, 18102 Praha 8
e-mail: jiri.svarc@plbohnice.cz